

Aina Moll i Marquès va morir el passat 9 de febrer. La filla gran de Francesc de Borja Moll va dedicar la vida al català. El seu nom és part substancial de l'inici del procés de normalització lingüística als Països Catalans.

El 8 de maig de 2012, a l'acte d'investidura de doctora *honoris causa* per la Universitat Oberta de Catalunya (UOC), l'encarregat de la *laudatio*, l'eivissenc Isidor Marí, professor de la UOC i president de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, digué d'Aina Moll que “és una dona que s'ha distingit per la disponibilitat, la tenacitat i el coratge amb què ha treballat tota la vida per la llengua catalana”. No hi havia gens d'exageració en les seves paraules. Talment va ser: una vida llarga i plena dedicada al català amb una intensitat difícil d'igualar.

Sempre tingué clara la importància de l'actuació decidida de les institucions en favor de la llengua pròpia. Tal com recordà en el seu discurs d'acceptació del doctorat honorífic citat, “hem de tenir el coratge de defensa-la com a llengua pròpia” pertot arreu i de demanar que s'apliqui “una política lingüística més exigent i difícilment atacable”.

Crítica amb les iniciatives que creia que podien ser potencialment perilloses per a la unitat de la llengua, com l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, no defugí mai la responsabilitat d'atacar qualsevol intent secessionista, com els que s'esdevenen a Balears a càrrec dels que asseguren que defensen les “modalitats” en vista de la “uniformització catalanista”.

La seva biografia mostra una dona dedicada en cos i ànima al català.

De Menorca a Palma

Era el primer dia de desembre de 1930 quan Aina va arribar al món, a Ciutadella de Menorca. Son pare, Francesc de Borja Moll, i sa mare, Francesca Marquès, ja vivien a Palma però volgueren que la seva primera criatura nasqués a la localitat d'on eren naturals ells i les respectives famílies. “Els al·lots abans naixien a les cases, no als hospitals. Mon pare treballava per al *Diccionari (Català-Valencià-Balear)* a Palma, però tota la família, de les dues branques, vivia a Ciutadella. O sigui que...” Els tres primers fills van néixer a Menorca, recordava Aina a l'entrevista que va publicar aquest setmanari el 2002 (vegeu el nú- →

DOMÈNEC UMBERT

Una vida consagrada al català

La biografia d'Aina Moll i Marquès (Ciutadella, 1930- Palma, 2019) mostra una dona d'empenta i compromesa de manera absoluta amb el català.

Per Miquel Payeras

→ mero 995), una de les tantes que ens concedí. Els altres cinc germans —don Francesc i la seva esposa en tingueren vuit, de fills— ja van néixer a Palma.

Tot i que la família Moll-Marquès vivia al domicili palmès del carrer de Sant Sebastià, Francesc de Borja tenia clar que els nens havien de passar algun temps amb els avis. Així ho feren cada estiu fins que el 1936 ja eren massa germans per embarcar-los a tots cap a Menorca. “Com era tradició familiar, l'estiu el passàvem allà. El que passà és que la família va créixer i hi anàrem aquell any [només] les filles més grans, amb la intenció de passar-hi els tres mesos d'estiu i tornar. I el que havien de ser tres mesos foren tres anys”, per la Guerra Civil. “La família se separa. Els pares i els dos nins a Palma. I les dues nines amb els avis durant els tres anys de guerra, a Ciutadella”. Aina recordava d'aquell període els jocs pel camp amb la seva germana, la despreocupació pròpia de l'edat i l'enyorança dels pares.

Amb la fi del conflicte armat, les dues nines tornaren amb el pare i la mare. Era el 1939. Aina, amb nou anys, anava a l'escola i, a poc a poc, s'immergí en la feina de son pare. Can Moll era una llar peculiar. “Era una barreja de bohèmia i burgesia tradicional, d'ordre i desordre... Totes les cadires eren plenes de llibres i fitxes. Era una casa extraordinàriament acollidora”, recordava per a aquest setmanari el poeta, col·laborador del pare d'Aina i amic de la família Josep Maria Llompart, en l'entrevista que evocava la figura de Francesc de Borja Moll just després de la seva mort (número corresponent al 25 de febrer de 1991).

En aquella casa la joveneta Aina s'anà amarant del gust per la cultura en general, els idiomes i, sobretot, per l'idioma propi, el català. Això, en un ambient polític que era el de la postguerra, amb una ferotge repressió de tot el que fes olor de catalanisme. Tanmateix, can Moll era diferent: “Ca nostra era un oasi. Qualsevol filòleg o escriptor catalanista que vingués a Mallorca des de Catalunya, País Valencià o estranger venia a parar a ca nostra. De manera que l'ambient catalanista l'he tengut sempre”, recordava Aina en l'entrevista citada. I en aquell ambient inicià la col·laboració amb son pare en les tasques bàsiques del *Diccionari català-valencià-balear*: “sí, com tots els germans. En l'ordenació de les cèl·lules, per exem-

ple, tots n'ordenàrem des que fórem capaços de fer-ho. Ens assèiem en una taula i a ordenar cèl·lules alfabèticament”.

Quan Aina havia complert els 17 anys, el 1947, son pare i el seu col·laborador en la redacció del *Diccionari*, Manuel Sanchis Guarner, prepararen un llarg viatge de feina de tres mesos per Catalunya per fer fitxes per a l'obra que realitzaven. I decidiren emportar-se les dues nines: “Sí, amb la meua germana Francesca férem aquell viatge d'enquesta dialectològica i vaig aprendre la tècnica de les enquestes, m'entrenaren amb la transcripció fonètica... Férem un recull, amb la meua germana, de vocabulari de Joaquim Ruyra, que presentàrem a l'Institut d'Estudis Catalans, que ens donà el premi Marian Aguiló. Això era el moment en què acabava el batxillerat”. Aleshores la vocació de la jove Aina era nítida: “Sí, sí, de fet hagués pogut anar amb una altra direcció professional però en aquell moment va ser tot ben clar”, rememorava durant la conversa de fa disset anys amb aquest setmanari.

Barcelona, Europa i el retorn a Palma

Després d'acabar el batxillerat el 1948, amb premi extraordinari, Aina partí cap a Barcelona per cursar Filosofia i Lletres, en l'especialitat de Filologia Romànica. Llompart recordava —a l'entrevista de 1991, ja referida— el dia que la joveneta embarcava cap a la capital catalana: “Una vegada hi vaig anar [a can Moll] i quan entrava vaig trobar-me a tots [els membres de la família] a l'escala, que acompanyaven al port n'Aina que se n'anava a estudiar a Barcelona. En Moll em va dir, ‘passa, passa, ara tornam’. Vaig entrar i allà només hi havia na Nina (la germana petita, nascuda el 1945) vestida de primera comunió, ja que l'havia feta aquell matí. Crec que amb aquesta anècdota es pot reflectir un poc quin era l'ambient de can Moll”.

Com no podia ser d'altra manera, els estudis filològics eren per a Aina com un guant perfecte per a la mà. I tot just acabar la carrera a Barcelona, el 1953, amplià estudis a universitats de ciutats com París, Zuric, Estrasburg, Frankfurt... “Va ser una gran sort i tant els meus companys de curs com jo ho devem en bona part al setè Congrés de Lingüística Romànica que es va fer a Barcelona l'any 1953. Era l'any que jo acabava. El doctor Badia (i Margarit), que era el secretari general, va agafar un grup de cinquè de Romàniques i Clàssiques, on era jo, per fer feines d'ajuda per al Congrés. Això ens va fer entrar en contacte amb tots els congressistes, que ens enlluernaren. Imagina't: tancats en el franquisme i de sobte tenir a l'abast totes les patumes de la filologia... Els caiguérem en gràcia i a tots ens oferiren beques. Ho vaig aprofitar, com també altres companys”.

JOAN CELIÀ

Aina Moll concedí moltes entrevistes a aquest setmanari. A la foto apareix en un moment de l'última que li férem, el 2001.

Alguns d'aquells joves becats quedaren després en universitats estrangeres. Era una oportunitat d'or per sortir de l'Espanya grisa de postguerra, tancada i franquista, per viure en mons oberts, moderns i lliures. No fou el cas, però, d'Aina. A pesar que hauria pogut, s'estimà més no seguir perllongant els estudis a fora i molt menys quedar-se en alguna universitat estrangera. Decidí tornar a Mallorca: "Jo sabia que mon pare comptava amb mi. I vaig tornar per col·laborar-hi. Aquí hi havia Sanchis Guarner, que cal recordar que era desterrat i que no podia estar-se a València, després de sortir de la presó. A més de col·laborar amb mon pare també donava classes de francès, i a poc a poc m'anà demanant que el substituís en algunes classes que ell no podia fer a l'institut Joan Alcover, de Palma. Quan ell l'any 1959 se'n torna, vaig tenir l'oportunitat d'entrar-hi jo".

En aquells anys cinquanta can Moll no era només on es feia el *Diccionari*, s'hi editaven llibres i

s'hi feien tertúlies literàries. S'havia convertit en un refugi de llibertat enmig d'una Palma i d'una Mallorca ofegades pel franquisme. Llompart, en la conversa ja citada, evocava que "a Francesc de Borja Moll, que jo recordi, com a mínim li feren un expedient, si bé em sembla que Informacion y Turismo li'n va fer més d'un. (...) Eren temps difícils, de lluita constant. Allò de *Raixà* va ser una cosa absolutament enervant perquè constantment ens deien que sí, que no... Es va demanar permís directament al ministeri i el governador civil es va enfadar perquè no li l'havíem demanat a ell... En una paraula, era molt dur. Molt dur, i a més en Moll ho assumia com una lluita personal, no va delegar en ningú, ho duia directament. Les seves discussions amb el delegat d'Información y Turismo van ser bastant considerables, molt freqüents i no sempre favorables. (...) També n'Aina, que ha estat una de les grans col·laboradores del seu pare i una de les figures importants de la casa Moll".

→

Posant per al fotògraf —cosa que no li agradava gens ni mica— just davant de la redacció d'EL TEMPS, el 2001.

→ En efecte, quan Aina tornà de Barcelona, a més de les classes de francès, es dedicà amb cos i ànima a ajudar son pare en l'empresa familiar. L'Editorial Moll, creada per Francesc de Borja el 1934, publicava, amb moltes dificultats, obres en català, així com llibres de text en anglès, alemany, algun en italià, mentre que la impremta, que havia estat de mossèn Antoni Maria Alcover —iniciador del *Diccionari* i recollidor de les rondalles populars mallorquines— i que l'havia heretada Moll, feia de tot i molt: targetes de visita, impresos, sobres... I don Francesc, a més, impartia classes d'alemany. Així la família sortia endavant. "Tot això li va permetre viure si bé no amb un gran tren de vida sí almenys de forma modesta i alhora [li servia] per obtenir recursos per al *Diccionari*. Recordo que ell deia "ara he començat la carrera de lletres", referint-se a les lletres que contínuament havia de pagar. Hi hagué alguns mecenes que contínuament feien préstecs importants, així com patrocinis de certes institucions. De tota manera, el *Diccionari* es va fer dins d'una economia bastant restringida. Aconseguí dur endavant el *Diccionari*, però d'ent una vida més aviat espartana", rememorava Llompart.

Com s'ha dit abans, a finals de la dècada dels cinquanta, el 1959, Aina, amb 29 anys, assumí oficialment les classes de Sanchis Guarner. Instal·lada com a professora titular de l'institut Joan Alcover —el femení, mentre que el Ramon Llull era el masculí—, Aina començà a compaginar les classes oficials de francès amb classes extraoficials de català per a les seves alumnes. "Al cap d'uns quants mesos, quan se sabé, hi hagué una mica d'alarma entre alguns companys. Però bé, hi continuàrem". Amb ulls d'avui dia pot parèixer quelcom sense importància, però impartir classes de català en aquell context polític podia sortir car. Ningú s'hi havia atrevit. De fet, "va ser la primera vegada als Països Catalans després de la guerra que en un centre oficial, tot i no ser oficials les classes, s'impartia català", recordava Aina.

El compromís amb la llengua i la cultura la portà a ser present a tots els àmbits dissidents del franquisme que s'organitzaven a Palma i a Mallorca, i sovint a Catalunya i País Valencià també. Durant els anys 1950-1962 participà activament amb els secretariats de l'Obra del *Diccionari* —de Palma, Barcelona, i València— i, quan els secretariats es dissolgueren, a l'acabament del *Diccio-*

JOAN CELRÀ

nari, va ser —com son pare— sòcia fundadora de l'Obra Cultural Balear i també col·laborà amb les entitats germanes Òmnium Cultural i Acció Cultural del País Valencià.

Mai no deixà la seva estimada feina i vocació docent a l'Institut Joan Alcover, on va continuar fins a la jubilació. Per les seves aules van passar generacions d'alumnes que no l'oblidaren. “Es convocà una plaça de càtedra d'institut, de francès, que vaig guanyar amb el número 1 i vaig poder triar lloc, i així em vaig quedar al Joan Alcover. D'aquesta manera s'encaminà la meua vida professional, col·laborant també amb mon pare. I saps què? Que mai m'ha sabut greu. Al contrari: l'ensenyament sempre m'ha engrescat molt, moltíssim. M'hi he sentit sempre molt a gust i encara ara em trob exalumnes que em recorden amb simpatia”.

Catalunya i País Valencià

Els anys passaren. La dècada dels seixanta acabà i arribà la dels setanta, amb la mort del dictador (1975), que obrí nous horitzons. La feina d'Aina a l'editorial i amb el *Diccionari* l'havien convertida en una referència per a tot el que fos la llengua catalana. Quan el 1980, després de les primeres eleccions a la Generalitat recobrada, el president Jordi Pujol necessitava algú per posar les bases del que seria la política lingüística de Catalunya, no ho dubtà. L'elegida va ser Aina Moll. El 16 de maig de 1980 prenia possessió del càrrec de directora general de Política Lingüística, responsabilitat que exercí fins al 12 de setembre de 1988. Era un càrrec que, si bé ara es dona per fet que ha d'existir, en aquells moments no tenia precedents. Per tant, tota la feina era nova. A l'entrevista citada abans recordava que “l'única consigna que vaig rebre va ser fer el que cregués que s'hagués de fer per procurar avançar tan de pressa com fos possible i que no s'alteràs la pau social. I això férem, amb gran esforç, amb enorme il·lusió i crec que d'una manera efectiva, perquè mai no tenguérem cap gran problema social. Al contrari, anava a àmbits, llocs o grups castellanoparlants que em demanaven precisament instruments per poder conèixer el català. Políticament, a més, era una tasca de tothom. Tots els partits i institucions, com els ajuntaments, s'hi sentien completament i intensament implicats”.

Al llarg dels anys, Aina també tingué una estreta relació amb el País Valencià. Primer fou a través de Sanchis Guarner, més tard de Joan Fuster —amb el qual mantingué una intensa relació epistolar per a l'edició d'*El descrèdit de la realitat* (Editorial Moll, 1955)— i amb tants d'altres intel·lectuals valencians que s'acostaren en un moment o un altre per can Moll en els temps durs de la clandestinitat i, també, durant la Transició i posteriorment. A partir de 1973

l'ancora que la mantingué unida amb el País Valencià van ser els Premis Octubre, amb els quals col·laborà sovint.

Per a Aina la unitat lingüística que agermana els diferents territoris dels Països Catalans s'ha de preservar i quan observava alguna iniciativa que pretenia, per molt que fos de manera implícita, amenaçar-la, sempre hi prenia una clara i decidida posició en contra. Va ser el cas de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL), que, quan es creà, va merèixer la seva crítica. Ho deia amb claredat l'any 2001 al redactor d'aquesta casa Miquel Calvet —vegeu el número 889—: “Jo, francament, en principi no veia la necessitat de l'AVL” i “esper que no iniciï el camí de la disgregació”.

Retorn a Palma

En tornar de bell de nou a Palma, després de deixar la Generalitat, li oferiren i acceptà la coordinació de la Campanya Interinstitucional de Normalització Lingüística de les Illes Balears, entre 1990 i 1995, l'àmbit institucional comú del Govern, els Consells Insulars i els principals ajunta-

EL SEU NOM ÉS PART SUBSTANCIAL DE L'INICI DEL PROCÉS DE NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA ALS PAÏSOS CATALANS

ments de l'arxipèlag per procurar la normalització del català a l'arxipèlag.

En 1995, en complir els 65 anys, passà a ser considerada oficialment jubilada. Però no es retirà pas. Va continuar fent feina en la seva passió, la filologia catalana, fent conferències, participant en actes públics, concedint entrevistes...

D'obres escrites ens n'ha deixat dues: l'any 1990 publicà *La nostra llengua* i el 2004 la biografia *Francesc B. Moll: la fidelitat tossuda*, totes dues a l'editorial familiar.

La seva dilatada activitat a favor del català li va merèixer molts reconeixements i homenatges públics, entre els quals destaquen la Creu de Sant Jordi (1988) de la Generalitat de Catalunya i el Premi Ramon Llull (1997) del Govern de les Illes Balears.

En els últims anys Aina Moll ja quasi no sortia de ca seva. A poc a poc, el seu cos, sempre prim, anà perdent forces. A la fi, el 9 de febrer deixà de respirar. Havia complert 88 anys l'1 de desembre anterior. Una vida llarga i plena dedicada al català. ●